

Ömer Türker, Prof.Dr.

1975 yılında Kırıkkale Keskin'de doğdu. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1997). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Mukâtil b. Süleyman'ın Tevil Anlayışı" adlı teziyle yüksek lisansını (1999), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin Tevil Anlayışı: Yorumun Metafizik, Mantıkî ve Dilbilimsel Temelleri" konulu teziyle doktorasını (2006) tamamladı. 2012 yılında doçent, 2017'de profesör oldu. Halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 738
İSAM Yayınları 89
İlmî Araştırmalar Dizisi 39
© Her hakkı mahfuzdur.

İBN SİNÂ'DA METAFİZİK BİLGİNİN İMKÂNI

Ömer Türker

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Eserin bu baskısı
TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
Erken Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü Orhan Ençakar

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun 17.09.2010 tarihli
2010/21 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Aralık 2010
Üçüncü Basım: Aralık 2021
ISBN 978-605-81261-3-8

Kapak görseli: İbn Sînâ, *eş-Şifâ* (Süleymaniye Ktp.,
Damad İbrâhim Paşa, nr. 823, vr. 408^b)

Basım, Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No: 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Türker, Ömer

İbn Sînâ'da metafizik bilginin imkânı / Ömer Türker. -3. bs. - İstanbul ; Ankara :
İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ; Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.

373 s. ; 23,5 cm. - (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 738. İSAM Yayınları; 89. İlmî
Araştırmalar Dizisi; 39)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-605-81261-3-8

İçindekiler

Kısaltmalar 7

Önsöz 11

GİRİŞ 15

BİRİNCİ BÖLÜM BİLGİNİN MAHİYETİ

Giriş 27

A. İdrak 35

B. Tecrit (Soyutlama) ve Feyiz 47

C. Husul 65

D. Zihni Varlık 93

E. Mukârenet (Birliktelik) 101

İKİNCİ BÖLÜM NEFSİN BİRLİĞİ

A. Yetkinlik (Kemal, İstikmal) 117

B. Basitlik ve/veya Teklik: Zorunluluk ve/veya Tamlik 133

C. Bölünmüşlük ve/veya Çokluk: Eksiklik ve Çatışma 145

D. Yetkinleşme veya Soyutlanmaya (Tecerrüt) Vasat Olarak
Nefis-Beden Birlikteliği 155

E. Tam Soyutlanma veya Tümel Bilginin Engeli Olarak Nefis-Beden Birlikteliği	173
---	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KESİNLİK veya BURHANÎLİK

A. Tikelden Tümele veya Özelden Genele Geçiş	217
B. Zorunlu Bilgiler	239
C. Zorunlu Bilgilerden Kazanılmış Bilgilere Geçişin Temel İlkeleri	245
D. Parçadan Bütüne ve Özelden Genele Geçişin Temel Aracı: İllet İlkesi	261
E. Zorunludan Kazanılmış Geçişin İlk Adımı: Sorular	281
F. Zorunlulardan Kazanılmışlara Geçişin İkinci Adımı: Uygun Öncül Seçimi	293
G. Zorunlulardan Kazanılmışlara Geçişin Üçüncü ve Son Adımı: Burhanî Kıyas	317
H. İletten Bilme ile İletlerle Bilme Arasındaki Fark	327
Sonuç	355
Kaynakça	365
Dizin	371

Önsöz

İbn Sînâ, felsefeyi “insanın gücü ölçüsünde şeylerin hakikatlerini kavraması” olarak tanımlar. İnsan zihni, öğrenme ve bilmeye tutkun olduğundan İbn Sînâ gibi metafizikçi filozofların eserleri okurlarını daha ziyade tanımdaki “şeylerin hakikatlerinin kavranması” ile meşgul eder ve “insanın gücü ölçüsünce” kısmının gözden kaçırılmasına sebep olur. Oysa felsefe daima insanın bilme gücünün sınırlarına ilişkin incelemelerle gelişmiştir. Bu bağlamda şu sorular insanın bilme gücünün sınırlarını tespit etmek için vazgeçilmez görünmektedir: “Acaba şeylerin hakikatlerini kavramak mümkün müdür?” “Mümkün olduğunu kabul ettiğimizde insan bu hakikatleri ne dereceye kadar kavrayabilir?” Her ne kadar bu sorular, Kant’la birlikte Batı felsefesinde âdeta insanlık tarihinde ilk defa böylesine açıklıkla inceleniyor izlenimi verecek şekilde çokça tartışılmış olsa da bilinen felsefe tarihinde sofistlere kadar varan uzun bir geçmişi vardır. Felsefe, kelâm ve tasavvuf gibi çeşitli akımlarıyla İslâm düşüncesinde de aynı sorular benzer duyarlılık ve derinlikle ele alınmış ve insan gücünün sınırlarına ilişkin muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Bu kitapta, yukarıdaki tanımda yer alan “insanın gücü ölçüsünde” ifadesinden ne anlamamız gerektiği, İbn Sînâ felsefesi bağlamında incelenmektedir.

İbn Sînâ kural olarak herhangi bir şeyin yetkinliğinin o şeyin tanımında içerildiğini düşünür ve diğer Meşşâî filozoflar gibi

insanı “düşünen canlı” olarak tanımlar. Bu bakımdan felsefe tanımındaki “insanın gücü” ile kastedilen şeyi insan tanımında aramamız gerekmektedir. Bu tanım, İbn Sînâ’nın düşündüğü anlamda beden ve nefsin (ruh) farklılığına dayanır. Nefis-beden ikilisi içinde insanın yetkinleşme gücünü içeren kısım ise asıl itibariyle nefistir. Dolayısıyla yetkinleşme, ruhun temel işlevi olan düşünme (akletme, taakkul, bilme) alanında gerçekleşir. Bu bağlamda kitabın temel sorusu, insan nefsinin ne ölçüde bilme gücüne sahip olduğudur.

İbn Sînâ insan nefsinin bilme gücünün, bütün varlığı kuşatan metafizik bilgiyle kemale erdiğini düşünmüş ve bu sebeple de metafiziği felsefi ilimlerin zirvesine yerleştirmiştir. Diğer deyişle metafizik bilginin varlığını kabul etmekle kalmayarak bu bilginin bir disiplin haline getirilebileceğini de iddia etmiştir. Şu halde felsefe tanımındaki “insanın gücünün ölçüsü” metafizik bilgide kendisini gösterecektir. Bu açıdan bakıldığında kitabın temel sorusu, metafizik bilginin mümkün olup olmadığı ve mümkünse onun hangi yöntemlerle elde edilebileceğidir. Dolayısıyla “insan nefsinin ne ölçüde bilme gücüne sahip olduğu” ifadesi ile “metafizik bilginin mümkün olup olmadığı” ifadesi aynı sorunun farklı ifadelerinden ibarettir. Bu iki soruya verilecek cevap, felsefe tanımındaki “insanın gücü ölçüsünce” ifadesinden ne anlamamız gerektiğini ortaya koyar.

Bu amaçla birinci bölümde İbn Sînâ felsefesinde bilginin ne olduğu, kaynağı ve hangi yollarla elde edildiği sorularını cevaplamaya çalıştım. İkinci bölümde nefsin ne ölçüde bilebileceği sorusunu cevaplayabilmek için onun ulaşabileceği yetkinliğin sınırının ne olduğu sorusuna cevap aradım. Zira nefsin bilerek yetkinleşmesi, yetkinliğin sınırının aynı zamanda bilginin de sınırı olmasını gerektirmektedir. Bu araştırma beni, İbn Sînâ’nın, burhan yöntemine ilişkin ihtiyatlı bir tavır içinde olduğu sonucuna ulaştırdı. Buradan hareketle İbn Sînâ’nın insanın bilme

gücüne ilişkin görüşlerinin burhan yöntemi ve metafiziğin kesinlik iddiasıyla çelişip çelişmediği sorusunu sordum ve üçüncü bölümde bu sorunun cevabını aradım. Bu sebeple üçüncü bölüm esas itibariyle metafizik bilgiye ulaştıran yöntem veya yöntemlerin neler olduğu ve bu yöntemlerin metafiziğin tümelliğini garanti edip etmediği sorularına cevap teşkil etti.

Gerek bu kitabın yazımını önceleyen uzun süreçte gerekse yazım sürecinde özellikle birinci ve ikinci bölümle ilgili zihnimde beliren soruları Doç.Dr. Ekrem Demirli ile tartıştım, kendisine şükran borçluyum. Metni okuyup değerli katkılarda bulunan Yrd.Doç.Dr. M. Cüneyt Kaya'ya çok teşekkür ediyorum. En sıkıntılı zamanlarımızda bile çalışmalarımı sabırla karşılayan ve mânevî desteğini esirgemeyen eşim Ayşegül'e minnettarım. Bana araştırma imkânlarını sağlayan ve bu kitabın basımını üstlenen TDV İslam Araştırmaları Merkezi yetkililerine ve kitabın basımında emeği geçen merkez çalışanlarına teşekkür ederim.

Ömer Türker
İstanbul 2010